

Zbrka oko vlasništva nad stakleničkim plinovima*

Priredila: Gordana BARIĆ

Tko je *vlasnik* stakleničkih plinova nastalih tijekom proizvodnje uvezenih proizvoda u npr. Hrvatsku – Hrvatska ili zemlja proizvodnje? Emitirani su u zemlji proizvodnje, ali proizvod je potrošen u Hrvatskoj pa su i staklenički plinovi na neki način završili u Hrvatskoj. Čini se da bi odgovor na postavljeno pitanje mogao izazvati zbrku.

Kako utvrditi koji staklenički plinovi odakle dolaze i tko im je *vlasnik*, pitanje je koje muči znanstvenike, ali i one koji pokušavaju iznaći što kvalitetniji način naplate njihove emisije. Nije problem odrediti tokove stakleničkih plinova u našoj atmosferi, već njihove tokove u svjetskom gospodarstvu.

Ako se povezuje stakleničke plinove s potrošnjom, a ne proizvodnjom pojedinih dobara, dobije se uobičajena slika svijeta – za zadovoljenje potreba bogatih i dalje ih se emitira mnogo više nego za zadovoljenje potreba siromašnih. Razvijenim i bogatim zemljama koje uvoze proizvode iz zemalja u razvoju u konačnici se bilježi čak i povećanje emisija stakleničkih plinova, a zemljama u razvoju iz kojih uvezeni proizvodi dolaze smanjenje. Prema podacima iz 2004. godine, posljednjima obrađenima po pojedinim sektorima, čak se četvrtina svjetske emisije stakleničkih plinova emitira tijekom proizvodnje dobara koja se potroše u zemlji u kojoj nisu proizvedena. Zemlje koje pokušavaju pristupiti problemu emisije stakleničkih plinova, kao npr. Švicarska, povezuju tu emisiju s ukupno potrošenim proizvodima, pa tako u račun uzimaju ukupnu količinu stakleničkih plinova emitiranu zbog proizvodnje u Švicarskoj, umanjenu za onu količinu nastalu zbog proizvodnje izvezenih proizvoda, ali uvećanu za onu količinu koja je nastala zbog proizvodnje uvezenih proizvoda. I time se došlo do čak dvostruko veće količine nego što je ona nastala zbog ukupne švicarske proizvodnje.

Prateći količinu robe u svjetskoj razmjeni, može se zaključiti kako se za trećinu povećavaju ukupne emisije stakleničkih plinova zemalja Europske unije ako se u račun uzmu i proizvodi kojima se zadovoljavaju potrebe Europljana, a koji su proizvedeni negdje drugdje. Za SAD to je uvećanje za oko 12 %, dok je za veliku izvoznicu Kinu situacija obrnuta jer se izvozom proizvoda *izvozi* i četvrtina emitiranih

stakleničkih plinova. Kina je prije nekoliko godina pretekla SAD u količini emitiranih stakleničkih plinova postavši zemlja s najvećom emisijom takvih plinova iz industrije u svijetu, ali ako bi prevladalo shvaćanje kako su ti plinovi emitirani da bi se zadovoljile potrebe građana Amerike i bili pripisani SAD-u, SAD bi još zadugo ostao na prvome mjestu.

Razumjeti ekonomske tokove stakleničkih plinova ne čini se baš jednostavnim. Npr. Kina zasigurno ima više od 500 velikih (većih od 1 000 MW) termoelektrana, koje opskrbljuju električnom energijom druge zemlje. Međutim ta se emisija stakleničkih plinova pribraja Kini.

Takav način obračuna emisija CO₂ ekvivalenata stvara podlogu za etičke rasprave kako bi većina visokorazvijenih zemalja koje na neki način imaju koristi od tih emisija (jer su one i nastale radi zadovoljenja potreba njihova stanovništva) i koje su financijski jače trebala predvoditi u nastojanjima za smanjenje tih emisija, ali i u oblikovanju što pravednijega financijskog opterećenja u borbi protiv onečišćenja. I dok samo plaćanje možda neće biti toliko sporno, prihvaćanje pozitivnoga učinka ekonomskoga toka stakleničkih plinova na razvijene zemlje jako se teško probija. Na kraju sve se svodi na trgovinu, novac se kreće u jednom smjeru (prema zemljama proizvođačima), ali velike nove svjetske industrijske sile ipak ne žele potpuno preuzeti na sebe količinu emitiranih stakleničkih plinova nastalu kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva razvijenih zemalja.

Gledajući stvari na takav način, ono što se čini kao pozitivan pomak prema smanjenju onečišćenja to u konačnici nije. Npr. Velika Britanija smanjila je emisiju stakleničkih plinova u razdoblju od 1990. do 2005. za 15 %, ali je potrošnja proizvoda koji su tu istu emisiju stvarali ostala i dalje, samo je njihova proizvodnja preseljena nekamo drugamo, a današnja ukupna bilanca stakleničkih plinova emitiranih zbog proizvodnje kojima se zadovoljavaju potrebe Britanaca dvostruko je veća od one koja nastaje na teritoriju Velike Britanije.

Istodobno, preseljenje proizvodnje iz visokorazvijenih zemalja u zemlje u razvoju ne znači da se za određeni iznos smanjuje emisija stakleničkih plinova u jednoj zemlji i povećava

za taj isti iznos u nekoj drugoj zemlji jer zemlje u razvoju obično iskorištavaju kao izvor energije za tu istu proizvodnju ono što više opterećuje okoliš (uglavnom ugljen). Prema izračunima, količina CO₂ ekvivalenata koja se emitira za proizvodnju iste količine energije koja se koristi u proizvodnji dobara za izvoz, za 50 % je veća u usporedbi sa SAD-om. U borbi sa stakleničkim plinovima proizlazi da je sve trgovina, samo što se dogodilo da je proizvodnja iz visokorazvijenih zemalja s tehničkom osnovom za smanjenje emisije tih plinova preseljena u zemlje koje takav stupanj tehničkog razvoja još nisu dosegnule.

Jedini međunarodni sporazum koji se tiče emisija stakleničkih plinova, *Protokol iz Kjota*, ograničava njihove emisije samo za razvijene zemlje, njegove potpisnice. Kako bi uspjele postići dogovoreno, razvijene zemlje nastoje one proizvodnje koje imaju visoke stope emisije stakleničkih plinova prenijeti u zemlje u razvoju, gdje ili još nema dovoljnih kontrola ili nisu dosegnuti limiti. Da je do sada postignut dogovor oko ujednačenja naknade za emisiju CO₂ ekvivalenata, to se ne bi dogodilo jer bi tada, ma gdje da se proizvod proizvodio, on bio podjednako opterećen tim troškovima, a ostalo bi učinilo tržište. U situaciji kada samo nekoliko zemalja ima regulirane troškove opterećenja okoliša koje moraju podmiriti onečišćivači, takav, dodatni trošak lako je izbjeći.

I opet se javlja priča o *carinama* na uvoz iz zemalja u kojima još nije regulirano plaćanje opterećenja okoliša o kojima se pisalo u *Poli-merima*, 30(2009)4. Takva bi *carina* zapravo nadoknađivala opterećenje okoliša koje bi nastalo da je određeni proizvod proizveden u zemlji uvoznici. Ali sada se dolazi do ideje koja se mnogima neće svidjeti. Tako prikupljen novac investirao bi se u zemlji izvoznici proizvoda radi poboljšanja proizvodnje i smanjenja opterećenja okoliša, ali pod nadzorom zemalja uvoznica. Na kopenhagenskom *summitu* takva je ideja nazvana *inovativnim financiranjem*. Tako bi se potaknule zemlje izvoznice da same uvedu naknade za emisije CO₂ ekvivalenata na mjestu njihova nastanka jer bi time mogle i same kontrolirati upotrebu tako prikupljenoga novca bez upletanja izvana koje bi prvobitna ideja izazvala.

Na žalost, opisano je tek u idejnim povojima.

* *Trading down*, Economist, 9. 3. 2010.